

3. იერსილდი (JERSILD) დანიის წინააღმდეგ

23 სექტემბერი, 1994 წ.

აზრის გამოხატვის თავისუფლება (მე-10 მუხლი)

ძირითადი ფაქტები:

დანიელმა ჟურნალისტმა ოლაფ იერსილდმა, ტელესტუდიაში მიიწვია რასისტული განწყობილებების ახალგაზრდების ჯგუფი, რომელიც თავისთავს „მწვანე ქურთუკებს“ უწოდებდა. ინტერვიუს დროს ამ ჯგუფის სამი წარმომადგენელი შეურაცხყოფელად და დამამცირებლად მოიხსენიებდა ემიგრანტებსა და დანიაში მცხოვრებ ეთნიკურ ჯგუფებს. ხანგრძლივი ჩანაწერი ჟურნალისტმა რედაქტირების შედეგად დაიყვანა რამდენიმე წუთამდე და ფილმი გაუშვა დანიის რადიომაუწყებლობის კორპორაციის ეთერში.

აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე სამი ახალგაზრდის მიმართ რასისტული განცხადებებისათვის და ჟურნალისტის მიმართ რასისტული განცხადებების გავრცელების ხელშეწყობისა და წაქეზებისათვის. ჟურნალისტი დასაჯეს და დააჯარიმეს 1000 დანიური კრონით.

სადავო არ გამხდარა საკითხი, იყო თუ არა უფლებაში ჩარევა „კანონიო გათვალისწინებული“. ასეთი ჩარევა გათვალისწინებული იყო დანიის სისხლის სამართლის კოდექსის 226-ე (ბ) და 23-ე (I) მუხლებით. უფრო მეტიც: დანიის მთავრობამ წამოაყენა სერიოზული არგუმენტი: დანიის სისხლის სამართლის კოდექსის ზემოაღნიშნული მუხლები ემყარებოდა რასობრივი დისკრიმინაციის ყველანაირი ფორმის ლიკვიდაციის შესახებ გაეროს 1965 წლის კონვენციას, რომელიც ავალდებულებდა სახელმწიფოებს, სისხლის სამართლის წესით დასჯადად გამოეცხადებინათ ყველანაირი მოქმედება და ინფორმაციის გავრცელება, რომელიც ეფუძნებოდა განწყობილებებს რასობრივ სიძულვილსა და უპირატესობაზე. დანიის მთავრობის აზრით, ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლს არ უნდა მისცემოდა ისეთი განმარტება, რომელიც შეზღუდავდა ან შეასუსტებდა რასობრივი დისკრიმინაციისაგან დაცვის გაეროს კონვენციით გათვალისწინებულ უფლებას.

სტრასბურგის სასამართლომ განაცხადა, რომ გაეროს კონვენციის დებულებების განმარტება არ შედიოდა მის ამოცანებში და აღნიშნა, რომ დანიის სახელმწიფოს ვალდებულება ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლთან მიმართებაში იმგვარად უნდა განმარტებულიყო, რომ ის შეთავსებადი ყოფილიყო დანიის ვალდებულებებთან გაეროს კონვენციის მე-4 მუხლიდან

გამომდინარე. სასამართლომ მიიჩნია, რომ ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლის გამოყენება არ ეწინააღმდეგებოდა გაეროს კონვენციიდან გამომდინარე ვალდებულებებს.

მთავარი სადაო საკითხი ამ საქმეზე გახდა ის, იყო თუ არა მე-10 მუხლით გათვალისწინებულ უფლებაში ჩარევა „აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში“:

განმცხადებლის არგუმენტები:

ფილმის მიზანი იყო ეჩვენებინა, თუ როგორ ყალიბდებოდა აგრესია და რასისტული განწყობილებები დაბალი განათლებისა და სოციალურად უკმაყოფილო ახალგაზრდებში. გადაცემა ემსახურებოდა მათ მხილებას და არა რასისტული შეხედულებების პროპაგანდას.

მთავრობის არგუმენტები:

ფილმს ჰქონდა სენსაციური ხასიათი, მისი ინფორმაციული ღირებულება იყო მინიმალური; ინტერვიუს რედაქტირება იმგვარად მოხდა, რომ მასში დატოვებული იქნა ყველაზე უფრო უხამსი და მიუღებელი გამონათქვამები; ჟურნალისტმა, თავის მხრივ, არაფერი დაუპირისპირა მას, არ შეკამათებია ახალგაზრდებს და არ გამოუხატავს თავისი პოზიცია; მისთვის დაკისრებული ჯარიმა იყო სანქციებს შორის ყველაზე ლმობიერი და ამას არ შეიძლებოდა დაეშინებინა სხვა ჟურნალისტები, მონაწილეობა მიეღოთ საზოგადოებრივ დისკუსიებში რასიზმისა და ქსენოფობიის შესახებ; დანიის სასამართლოები უკეთეს მდგომარეობაში იყვნენ საიმისოდ, რომ სწორად შეეფასებინათ მოსახლეობაზე ამ გადაცემის ზემოქმედება და მოცემულ შემთხვევაში ზემოაღნიშნული იდეების გავრცელების უფლებაში ჩარევის „მწვავე სოციალური აუცილებლობა“.

სასამართლოს შეფასება:

საერთაშორისო სასამართლომ ხაზგასმით დააფიქსირა მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების როლი დემოკრატიულ საზოგადოებაში საზოგადოებრივი დისკუსიების წარმართვის სფეროში; განსაკუთრებით აღნიშნა აუდიოვიზუალური საშუალებების უშუალო და ძლიერი ზემოქმედების უნარი და მიუთითა, რომ კონვენციის მე-10 მუხლი იცავდა არა მარტო გამოთქმული იდეებისა და შეხედულებების შინაარსს, არამედ მათი გადმოცემის ფორმასაც. აქვე ისაუბრა ჟურნალისტის „მოვალეობებსა და პასუხისმგებლობაზე“ და მიუთითა, რომ ჟურნალისტმა არ უნდა გადალახოს საზღვარი, რომელიც დადგენილია „სხვა პირთა უფლებებისა და რეპუტაციის“ დასაცავად.

მოცემულ შემთხვევაში სასამართლო იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ მართალია,

გადაცემაში არ იყო საგანგებოდ გამოკვეთილი რასობრივი, სიბუღეულის გავრცელების ამორალური, საშიში და უკანონო ხასიათი, მაგრამ ეთერში გადაცემული მასალა მაინც ვერ ჩაითვლებოდა რასისტული იდეების პროპაგანდად. პირიქით, ცხადი იყო, რომ ინტერვიუს საშუალებით უნდა მომხდარიყო იმ ახალგაზრდების გამოაშკარავება, რომლებიც მცირე განათლებისა და თავიანთი სოციალური მდგომარეობით უკმაყოფილების გამო მიდრეკილნი იყვნენ ძალადობისაკენ და უკვე ჰქონდათ კიდეც კრიმინალური წარსული. გადაცემაში „მწვანე ქუთუბების“ ჯგუფის წევრები მოხსენიებულნი იყვნენ ექსტრემისტულად განწყობილ ადამიანებად. ამიტომ, მთლიანობაში გაუმართლებლად ჩაითვლებოდა ჟურნალისტის დასჯა რასისტული იდეების გავრცელებაში ხელშეწყობისა და წაქეზებისათვის.

სასამართლომ უარყო არგუმენტი, თითქოს ჯარიმის მინიმალურ ოდენობას ჰქონდა რაიმე მნიშვნელობა და აღნიშნა, რომ მნიშვნელობა თავად ჟურნალისტის დასჯის ფაქტს ჰქონდა. სასამართლომ მიიჩნია, რომ აზრის გამოხატვის თავისუფლებაში ჩარევა, მოცემულ შემთხვევაში, არ იყო „აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში“, ხოლო გამოყენებული საშუალება კი „თანაზომიერი“ „სხვათა უფლებებისა და რეპუტაციის დაცვის კანონიერი მიზნის მისაღწევად; შესაბამისად, სასამართლომ სცნო ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლის დარღვევა.

საყურადღებოა, რომ ზემოაღნიშნული გადაწყვეტილება მიღებულია 12 ხმით 7-ის წინააღმდეგ. უმცირესობაში დარჩენილი მოსამართლეები, მათ შორის სასამართლოს მაშინდელი თავმჯდომარე როლფ რისდალი, განსხვავებულ აზრზე დარჩნენ.

„განსხვავებული აზრის“ არგუმენტები:

სტრასბურგის სასამართლო პირველად შეეჯახა შემთხვევას, სადაც „სხვა პირთა რეპუტაცია და უფლებები“ ასეთი სერიოზული საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა. ტელეგადაცემით გავრცელებულ იდეებში საერთოდ უარყოფილი იყო ადამიანთა დიდი ჯგუფის მიკუთვნება ადამიანური არსებებისათვის (შავკანიანები შედარებული იყვნენ გორილასთან და მოხსენიებულნი, როგორც ცხოველები). განსხვავებული აზრის ავტორთა შეხედულებით, რაკი რასისტული იდეების გავრცელება არ იყო დაცული მე-10 მუხლით, ეს თანაბრად უნდა შეხებოდა ჟურნალისტსაც, რომელიც ამგვარ იდეებს ავრცელებდა. მოცემულ შემთხვევაში ძალიან რთული იყო სამართლიანი ბალანსის მიღწევა აზრის გამოხატვის თავისუფლებასა და სხვა პირთა უფლებების დაცვას შორის. სამწუხაროდ, უმრავლესობამ გაცილებით დიდი მნიშვნელობა მიანიჭა ჟურნალისტის თავისუფლებას, ვიდრე იმათ დაცვას, ვინც იბუღებული იყო გატანჯულიყო რასობრივი სიბუღეულით. გადაცემაში ყველაზე უხეში გამონათქვამები იყო ინტერვიუდან ამოკრეფილი. ამის გათვალისწინებით, განსაკუთრებით აუცილებელი იყო ჟურნალისტის მხრიდან

მკაფიო, რასიზმის დამგმობი პოზიციის გამოთქმა. გადაცემის ნახვის შემდეგ ადამიანთა დიდ ჯგუფს ნამდვილად არ დარჩებოდა შთაბეჭდილება, რომ გადაცემა მათი რეპუტაციისა და უფლებების დაცვას ემსახურებოდა. რასობრივი უმცირესობის დაცვა არ შეიძლებოდა ყოფილიყო იმაზე ნაკლებად მნიშვნელოვანი, ვიდრე ინფორმაციის გავრცელების უფლება საზოგადოდ. საერთაშორისო სასამართლოს არ უნდა შეეცვალა კონფლიქტურ მხარეებს შორის ის ბალანსი, რომელსაც დანიის სასამართლოებმა მიაღწიეს და რომლებიც მოქმედებდნენ თავისუფალი მიხედულების ფარგლებში. ასეთ მგრძნობიარე საკითხში მიხედულების თავისუფლება ეროვნულ სახელმწიფოებს უნდა ეკუთვნოდეთ.